

دریافت مقاله: ۸۹/۳/۱ پذیرش نهایی: ۸۹/۶/۱۰
صفحات: ۶۵-۸۴

شناسایی مناطق مستعد گردشگری گامی در جهت دستیابی به توسعه منطقه‌ای (مطالعه موردی کلپورگان)

مهرداد کرمی: دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای دانشگاه علامه طباطبائی^۱
مهدی مدیری: استادیار گروه مهندسی نقشه‌برداری دانشکده فنی سازمان جغرافیایی

چکیده

در جهان امروز صنعت گردشگری به مثابه یکی از وجوه توسعه همه جانبه اقتصادی و اجتماعی کشورها پذیرفته شده و ضرورت برنامه‌ریزی آن در مقیاسی گسترده مورد توجه قرار گرفته است. اثرات مثبت این صنعت بر پیکره اقتصاد ملی در قیاس با آثار و عواقب منفی آن، چنان چشم‌گیر است که هر گونه تردید در پرداختن به توسعه این بخش را به کلی منتفی می‌سازد. هدف این پژوهش بررسی نقش گردشگری در توسعه منطقه‌ای کلپورگان می‌باشد که با بررسی پتانسیل‌ها و زیر ساخت‌های منطقه، امکان‌سنجی توسعه گردشگری در منطقه را مورد بررسی قرار می‌دهد. روش پژوهش توصیفی-تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و بازدید میدانی می‌باشد. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد با توجه به وجود جاذبه‌ها و پتانسیل‌های طبیعی و تاریخی در منطقه از جمله کارگاه‌های سفال‌سازی که سابقه دیرینه در منطقه کلپورگان دارد، در صورت اعمال مدیریت و تهیه یک طرح جامع منطقه‌ای می‌توان بسترهای توسعه گردشگری در منطقه و به تبع آن توسعه منطقه‌ای کلپورگان را فراهم آورد.

واژگان کلیدی: برنامه توسعه منطقه‌ای، امکان‌سنجی، توسعه گردشگری، منطقه گردشگری کلپورگان، استان سیستان و بلوچستان.

Email: karami2888@yahoo.com

^۱. نویسنده مسئول

مقدمه

اصطلاح توریسم در اوایل قرن نوزدهم باب شد (Boorstin, 1992) اولین شکل توریسم به صورت مسافرت زائران به مکان‌های مقدس بوده است (Beeton, 2006: 13) اما امروزه توریسم اصطلاحی رایج است به طوری که میزان سالیانه گردشگران بین‌المللی بیش از ۸۰۰ میلیون نفر می‌باشد (UNWTO, 2006). همچنین امروزه صنعت گردشگری در دنیا، یکی از منابع مهم درآمدزایی و در عین حال از عوامل موثر در تبادلات فرهنگی بین کشورهاست (کاظمی، ۱۳۸۶: ص ۱). به همین علت پژوهشگران و متخصصان محلی علاقمند به بررسی نقش توریسم در توسعه اقتصادی و اجتماعی می‌باشند (Albalade and bel, 2009:1). افزون بر این، فعالیت گردشگری به‌عنوان یک صنعت بدون دود هم علت و هم پیامدی در روند جهانی شدن است (Mowforth and Munt, 2003: 8). با این وجود کمال مطلوب این است که گردشگری به‌عنوان عنصری از برنامه‌ای فراگیر برای توسعه منطقه برنامه‌ریزی شود. جهت انجام این مهم و یکپارچگی آن با خط مشی‌ها، برنامه‌ها و طرح کلی توسعه منطقه‌ای باید منتهای تلاش به‌عمل آید. برنامه‌ریزی گردشگری می‌تواند در هر یک از سطوح مختلف بین‌المللی، ملی، منطقه‌ای و زیرمنطقه‌ای تحقق یابد و در هر سطح نیز به درجات مختلف اختصاصی گردد. بر اساس ویژگی‌های خاص منطقه مورد مطالعه برنامه‌ریزی سطح منطقه‌ای برگزیده شد، که به‌طور معمول برای منطقه‌ای از کشور، چند استان و یا شاید گروهی از جزایر انجام می‌شود. این برنامه‌ریزی متمرکز بر خط مشی منطقه‌ای، دسترسی منطقه‌ای و شبکه خدمات و تسهیلات حمل و نقل داخلی، نوع و محل استقرار جاذبه‌های گردشگری، تعداد و نوع اقامتگاه، ملاحظات زیست محیطی، اجتماعی- فرهنگی و اقتصادی، راهبردهای بازاریابی، ساختارهای سازمانی و فنون اجرایی توسعه می‌باشد (ضرغام بروجنی، ۱۳۸۹: ص ۹۳).

بیشتر برنامه‌ریزی‌های منطقه‌ای برای مدیریت مناطق طرح‌ریزی شده، اما تا حد امکان این برنامه‌ریزی‌ها باید بر اساس توسعه منصفانه گردشگری منطقه صرف‌نظر از انطباق با مدیریت مرزها، یا عدم آن محقق گردد (Inskoop, 1991:225). طبق نظر ورا، آنتون و لوپز^۱ (۱۹۹۷)؛ برنامه‌ریزی منطقه‌ای را می‌توان به دلیل مقیاس جغرافیایی آن متمایز دانست. اگر چه؛ "منطقه"^۲ به‌عنوان یک مفهوم کاربردی برای فضاهای گردشگری محسوب می‌شود اما به

¹ Vera, Anton & Lopez

² region

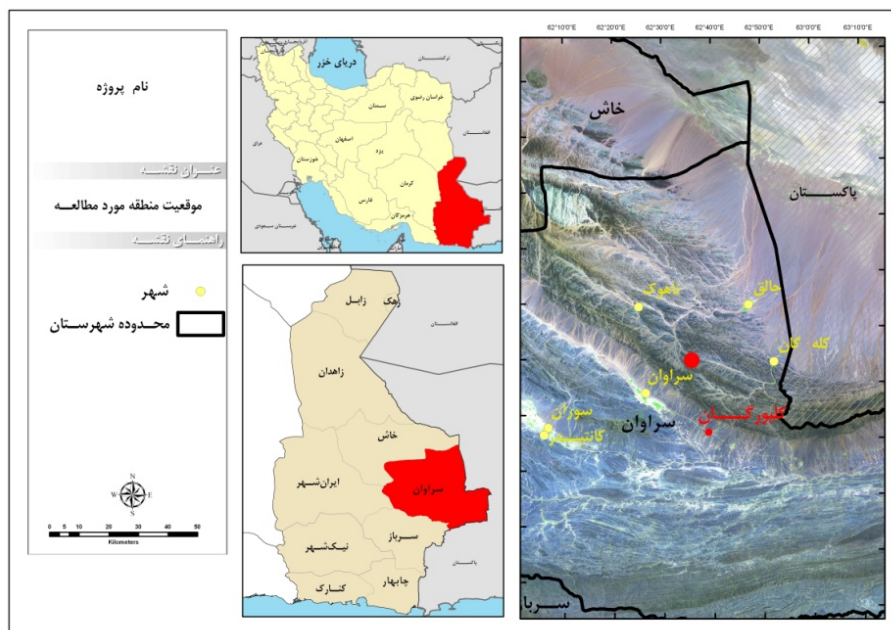
خودی خود مبهم و غیر صریح می‌باشد. این مشکل ارتباط نزدیکی با نیاز به مفاهیم خاص نظامند دارد که این خود مغایر با روند تجارب مهم در متدولوژی برنامه‌ریزی است (Baidal,2004: 313).

برنامه‌ریزی منطقه عبارت است از کوشش جهت بالابردن سطح زندگی مردم منطقه و به معنای دخالت در وضع موجود و در ساز و کارهای بازار جهت نیل به وضع مطلوب است (جفری، ۱۳۸۱: ص ۲۵). دیدگاه‌های توسعه منطقه‌ای و مدل‌های مطرح شده در این حوزه به اوایل قرن بیستم باز می‌گردد اما از دهه ۱۹۶۰ به بعد، اکثر کشورهای در حال توسعه به نوعی از برنامه‌ریزی منطقه‌ای برای دستیابی به توسعه متعادل، کاهش شکاف توسعه در سطح کشور و توسعه مناطق عقب‌مانده دست زده‌اند، اما این برنامه‌ها عمدتاً فاقد یک استراتژی جامع و دارای پیوند با برنامه‌های ملی بوده‌اند، به طوری که در مواردی صرفاً به تعیین مکان سرمایه‌گذاری در درون یک بخش پرداخته‌اند (کلانتری، ۱۳۸۱: ص ۸۴). در ایران نیز علی‌رغم گذشت بیش از پنجاه سال از عمر برنامه‌ریزی و تجربه‌ای نسبتاً طولانی در تمام این دوران نگرش بخشی، بر نظام برنامه‌ریزی ایران سایه افکنده به‌طوری‌که چنین ساختاری باعث گردیده است تا کشور ایران و مخصوصاً استان سیستان و بلوچستان از عدم تعادل‌های منطقه‌ای بالایی رنج ببرد. دلیل این مسئله را باید در فقدان توجه لازم سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان سطح ملی و بخشی به ابعاد فضایی و منطقه‌ای دانست. بنابراین لزوم توجه به برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای در استان سیستان و بلوچستان با تأکید بر گردشگری و مطالعه‌ای در این خصوص توسط محققان احساس گردید. وجود پتانسیل‌های بالای گردشگری و برخورداری سرزمین پهناور ایران از پیشینه تمدنی بزرگ و جاذبه‌های توریستی بی‌شمار، این کشور را در زمره ده کشور نخست جهان در عرصه قابلیت پذیرش توریست قرار داده است (سیدحسینی و همکاران، ۱۳۸۳: ص ۱). ولی صنعت توریسم کشور با وجود همه این ظرفیت‌ها متأسفانه نتوانسته است جایگاه شایسته خود را به دست آورد (پوراحمد، ۱۳۷۸: ص ۱) با این وجود، تلاش‌هایی برای توسعه صنعت گردشگری در ایران انجام شده است، از جمله می‌توان به طرح جامع توسعه گردشگری و طرح‌های جامع استانی توجه کرد که با توجه به نقاط قوت و ضعف و مزیت‌های نسبی موجود در هر منطقه سیاست‌های کلی و استراتژی‌های منطقه‌ای و استانی توسعه گردشگری کشور را تدوین و چارچوب و مبنایی برای سایر طرح‌ها و برنامه‌های توسعه گردشگری در نظر گرفته می‌شود (کاظمی، ۱۳۸۷: ص ۲).

هدف این پژوهش، شناسایی جاذبه‌های گردشگری، محدودیت‌ها، فرصت‌ها و همچنین امکانات زیربنایی موجود در منطقه کلپورگان به منظور توسعه صنعت گردشگری در سطح محلی و بنابراین ارتقا زندگی ساکنان این منطقه است.

مشخصات عمومی منطقه و موقعیت مکانی منطقه

کانون مطالعاتی تحقیق حاضر، منطقه کلپورگان را در بر می‌گیرد که در حوزه اداری-سیاسی دهستان حومه، از توابع بخش مرکزی شهرستان سراوان واقع شده است. کلپورگان در قسمت جنوب‌شرقی بلوچستان، نزدیکی مرز پاکستان و در ۳۹۰ کیلومتری جنوب زاهدان، مرکز استان واقع شده‌است.

شکل (۱) موقعیت منطقه کلپورگان در کشور ایران

طبقه‌بندی اقلیمی منطقه مورد مطالعه

اقلیم که خود نتیجه ترکیب عناصر متنوع آب‌وهوایی نظیر دما، بارندگی، رطوبت و باد و ... است، تاثیر به‌سزایی در شکل‌گیری رویشگاه‌ها، زیستگاه‌ها و سیمای زمین^۱ و سکونتگاه‌های انسانی و شیوه زیست و حتی فرهنگ آن منطقه دارد. به منظور طبقه‌بندی اقلیمی محدوده مطالعاتی از دو روش دومارتن و آمبرژه استفاده شده که این طبقه‌بندی به صورت زیر می‌باشد:

الف) دومارتن

در این روش پارامترهای مورد استفاده میزان بارش و درجه حرارت می‌باشند. فرمول کلی آن به شرح زیر است:

$$I = \frac{P}{T + 10}$$

I = شاخص اقلیمی دومارتن

P = میانگین بارش سالانه برحسب میلیمتر

T = میانگین درجه حرارت سالانه برحسب درجه سانتی‌گراد

طبقه‌بندی اقلیمی براساس شاخص I و به صورت زیر می‌باشد:

$I < 5$ ، منطقه بسیار خشک یا بیابانی

$5 < I < 10$ ، منطقه خشک

$10 < I < 20$ ، منطقه نیمه خشک

$20 < I < 30$ ، منطقه نیمه مرطوب

$I < 40$ ، منطقه مرطوب

محاسبه شاخص اقلیمی دومارتن برای منطقه مورد مطالعه به‌صورت زیر انجام شد.

$$I = \frac{92}{22.62 + 10} = 2.82$$

طبق این طبقه‌بندی اقلیم منطقه بسیار خشک یا بیابانی و با توجه به بالا بودن میانگین دمای سالانه گرم است.

¹ Landscape

ب) آمبرژه

پارامترهای مورد استفاده در این روش میزان بارندگی و میانگین حداقل و حداکثر دما می باشد:

$$Q = \frac{100P}{(M)^2 - (m)^2}$$

Q = ضریب آمبرژه

P = میانگین بارش سالانه بر حسب میلیمتر

M = میانگین حداکثر دمای گرمترین ماه سال

m = میانگین حداقل دمای سردترین ماه سال

طبقه‌بندی اقلیمی براساس ضریب آمبرژه به شرح زیر است:

اگر $Q < 15$ باشد منطقه بیابانی یا بسیار خشک

$15 < Q < 25$ ، منطقه خشک

$25 < Q < 50$ ، منطقه نیمه خشک

$50 < Q < 100$ ، منطقه نیمه مرطوب

$100 < Q$ ، منطقه مرطوب

$$Q = \frac{100 * 92}{(40.7)^2 - (4.2)^2} = \frac{9200}{1656.49 - 17.64} = 5.61$$

بنابراین محدوده مورد مطالعه طبق این طبقه‌بندی دارای اقلیم بیابانی یا بسیار خشک است. در مجموع می‌توان گفت که آب‌وهوای منطقه در تابستان گرم و در زمستان سرد می‌باشد، بادهای موسمی هند در تابستان و بادهای غربی مدیترانه‌ای در زمستان موجب ریزش باران به صورت پراکنده در این منطقه می‌شوند.

بررسی پتانسیل‌های گردشگری منطقه کلپورگان و نواحی پیرامونی آن

جدول (۱) منابع و جاذبه‌های گردشگری منطقه نمونه گردشگری

ردیف	نام جاذبه	نوع جاذبه	وضعیت
۱	سفال‌سازی کلپورگان	تاریخی - فرهنگی	مهم‌ترین جاذبه گردشگری منطقه
۲	جنگل‌های نخل	طبیعی	منبع گردشگری
۳	امام‌زاده	مذهبی	جاذبه گردشگری
۴	اراضی مسطح پیرامون روستا	طبیعی	منبع گردشگری

جدول (۲) منابع و جاذبه‌های گردشگری در مناطق پیرامونی منطقه نمونه گردشگری

ردیف	نام جاذبه	نوع جاذبه	موقعیت
۱	جنگل‌های نخل	طبیعی	سراوان
۲	غار کوه پیرک	"	سراوان - زابل
۳	منطقه جنگلی بیرک	"	سراوان
۴	تپه نمکی	"	سراوان
۵	تپه کلاتی بخشان	تاریخی - فرهنگی	یک کیلومتری سراوان
۶	تپه کلارتک	"	سراوان
۷	تپه مهتاب خزانه کوهک	"	"
۸	تپه سید میر عمر	"	"
۹	تپه میل مارد	"	"
۱۰	تپه روباهک	"	"
۱۱	قلعه سیب	"	۴۷ کیلومتری سراوان
۱۲	مسجد دارالعلوم	"	سراوان
۱۳	مسجد قدیمی	"	"
۱۴	زیارتگاه بابا حاجی	"	"
۱۵	مسجد جامع دزک	"	"
۱۶	سنگ نگاره شیر پلنگان	"	"
۱۷	سنگ نگاره دره نگاران	"	"
۱۸	روستای کلپورگان	"	۲۵ کیلومتری شرق شهرستان سراوان
۱۹	روستای قلعه جانی	"	سیب و سوران
۲۰	قلعه جانی (کوشان قدیم) سراوان	"	"

جدول (۳) مسیرهای گردشگری عمومی کشور استان سیستان و بلوچستان

مبدأ سفر	مقصد سفر	مسیر سفر	فهرست جاذبه ها
سراوان	چابهار	سراوان - ناهوک - نیک شهر - چابهار	مرکز تولید سفال کلپورگان - دره نگاران - قلعه سب - قلعه کنت - قلعه زابلی - قلعه دزک - مسجد دزک

مأخذ: سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری

شکل (۲) نمایی از محورهای اصلی منطقه نمونه گردشگری کلپورگان با نواحی پیرامونی

ویژگی های اقتصادی

با توجه به اینکه اقتصاد هر منطقه در سه بخش اصلی کشاورزی، صنعت و خدمات طبقه بندی می شود. هدف از بررسی و شناسایی سهم بخش های عمده اقتصادی، ترسیم

ویژگی‌های اقتصادی حاکم بر منطقه است که با توجه به ارتباط و تعامل بین بخش‌های اقتصادی در هر منطقه به شکل‌گیری درآمد و رفاه منطقه منتهی می‌شود. از آنجا که گردشگری بنابر ماهیت فرابخشی خود بر مجموعه بخش‌های اقتصادی اثرگذار است و از طریق این بخش‌ها و زیربخش‌ها به صورت غیرمستقیم در معادلات و محاسبات مربوط به حساب تولید وارد می‌شود. بررسی و مطالعه بخش‌ها و زیربخش‌ها از اهمیت به‌سزایی برخوردار است که به تفکیک به آن پرداخته می‌شود.

کشاورزی

جدول (۴) وضعیت بخش کشاورزی در شهرستان سراوان

نوع زمین	کل	زیرکشت محصولات سالانه	آیش	باغ و قلمستان
زمین آبی	۷۹۱۶	۳۵۴۲	۲۴۱۱	۱۹۶۳
زمین دیم	۴۰۳	۲۲۴	۹۷	۸۳
مجموع	۱۰۷۴۴	۳۴۰۱	۲۵۰۸	۲۰۴۶

ماخذ: سال‌نامه آماری استان سیستان و بلوچستان، ۱۳۸۵

صنعت

بخش صنعت و معدن دارای چهار زیربخش اصلی است که به ترتیب شامل: معدن، صنعت، تولیدی و ساختمان. بررسی و مطالعات انجام شده نشان می‌دهد، زیر بخش صنایع تولیدی با ۶۰/۸۷ درصد بیشترین تعداد واحدهای شهرستان را در اختیار داشته است. پس از آن ساختمان و مسکن با ۹ واحد ۳۹/۱۳ در رده دوم قرار دارد.

جدول (۵) وضعیت بخش صنعت در شهرستان سراوان

زیربخش‌های صنعت	واحد صنعتی	
	تعداد	درصد
صنعت (ساخت)	۱۴	۶۰/۸۷
ساختمان	۹	۳۹/۱۳
کل	۲۳	۱۰۰

ماخذ: سال‌نامه آماری استان سیستان و بلوچستان، ۱۳۸۵

خدمات

بررسی مقایسه‌ای زیربخش‌های خدمات نشان می‌دهد، فعالیت‌های عمده فروشی و خرده‌فروشی با ۴۰/۹۵ درصد بیشترین سهم را در زیر بخش‌های بخش خدمات شهرستان به خود اختصاص داده است.

جدول (۶) وضعیت بخش خدمات در شهرستان سراوان

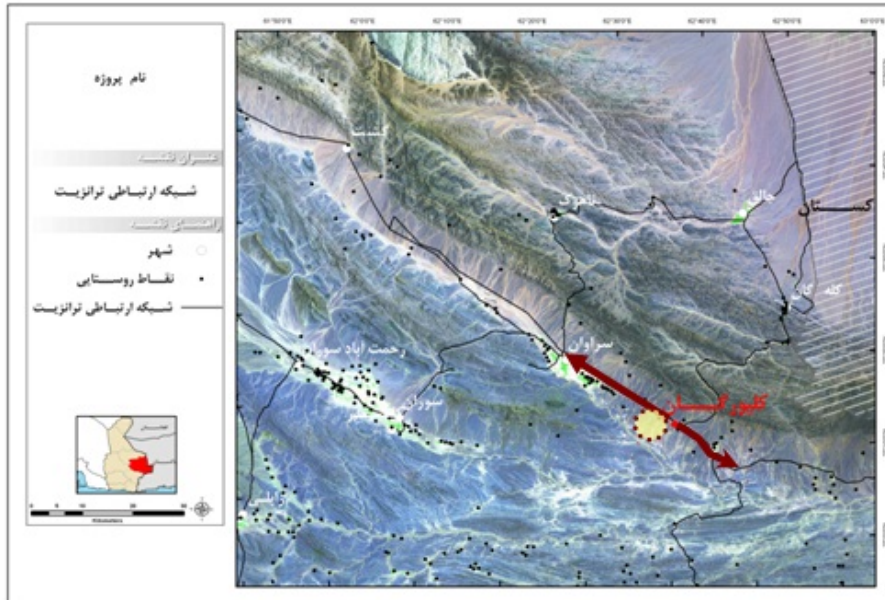
گروه‌های فعالیتی	تعداد	درصد
عمده‌فروشی و خرده‌فروشی	۳۱۵۳	۹۵,۴۰
هتل و رستوران	۶۵	۱,۹۷
حمل‌ونقل و انبارداری	۲	۰,۰۶
واحدهای مالی	۳۰	۰,۹۱
تعاونی‌های تامین‌کننده نیاز تولیدکنندگان، مصرف‌کنندگان و صنوف خدماتی	۳۴	۱,۰۳
تعاونی‌های روستایی	۲۱	۰,۶۴
جمع کل	۳۳۰۵	۱۰۰

ماخذ: سال‌نامه آماری استان سیستان و بلوچستان، ۱۳۸۵

وضعیت دسترسی در منطقه کلیورگان

راه زمینی

منطقه کلیورگان در ۲۵ کیلومتری شهرستان سراوان قرار دارد. این منطقه در مسیر اصلی سراوان به کوهک واقع شده است که در آینده‌ای نزدیک می‌تواند مورد توجه قرار گیرد. اهمیت این محور به لحاظی است که شرقی‌ترین بخش کشور را به پاکستان متصل می‌کند که این امر موجبات رشد و توسعه روستاهای میان‌راهی می‌شود. خوشبختانه منطقه در امتداد این محور واقع شده و می‌تواند با ارایه خدمات رفاهی- خدماتی، نقش بارزی در اشتغال و درآمدزایی روستائیان منطقه داشته باشد.

شکل (۳) موقعیت راه‌های ترانزیت در منطقه نمونه گردشگری کلبورگان

راه هوایی

یکی از راه‌های مهم به منطقه کلبورگان، دسترسی از طریق فرودگاه سراوان است. هر چند این فرودگاه در مراحل آغازین رشد و توسعه است اما می‌تواند به‌عنوان یک نقطه قوت اساسی در راستای توسعه منطقه گردشگری کلبورگان مطرح شود. این فرودگاه در سال ۱۳۸۶، به ترتیب ۷۰۸ و ۷۷۵ مسافر ورودی و خروجی داشته است که امید است این ظرفیت در سال‌های آینده افزایش یابد.

جدول (۷) عملکرد فرودگاه سراوان

۱۳۸۶		۱۳۸۵		فرودگاه
خروجی	ورودی	خروجی	ورودی	
775	708	-	-	سراوان

مأخذ: هواپیمایی کشوری

وضعیت پایانه‌های مسافری

به دلیل پایین بودن حجم مراودات و تردد مسافر در منطقه کلپورگان، عملاً پایانه‌های مسافری شکل نگرفته است، نزدیک‌ترین پایانه‌ی مسافری به منطقه کلپورگان، در شهرستان سراوان واقع شده است که این پایانه به دلیل ارتباطات محدود با نواحی پیرامونی، دارای اطلاعات و آمار دقیق و مدونی نیست.

وضعیت امکانات زیر بنایی تا ورودی منطقه کلپورگان

با توجه به مطالعات میدانی صورت گرفته توسط محققان و استناد به اطلاعات مرکز آمار، در منطقه کلپورگان برق و آب لوله‌کشی موجود است و مشکلی از لحاظ تأمین آنها وجود ندارد.

جدول (۸) وضعیت برق، گاز و آب در منطقه نمونه گردشگری کلپورگان

برق، گاز و آب			
برق	گاز لوله‌کشی	آب لوله‌کشی	سیستم تصفیه‌ی آب
1	0	1	0

مأخذ: مرکز آمار ایران

همچنین منطقه از لحاظ زیرساخت‌های مخابراتی و ارتباطی وضعیت مناسبی ندارد به طوری منطقه روستا تنها دارای یک دفتر مخابراتی است.

جدول (۹) وضعیت مخابرات و ارتباطات در منطقه نمونه گردشگری کلپورگان

مخابرات و ارتباطات					
صندوق پست	دفتر پست	دفتر مخابرات	دسترسی عمومی به اینترنت	دسترسی به وسیله‌ی نقلیه‌ی عمومی	دسترسی به روزنامه و مجله
0	0	1	0	0	0

مأخذ: مرکز آمار ایران

بررسی نقاط قوت و نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای منطقه نقاط قوت

به دلیل قدمت بالای سفال‌سازی در این منطقه که دارای قدمتی بیش از ۷ هزار سال است و همچنین کارگاه‌های که در این روستا وجود دارند، این روستا قابلیت توسعه فعالیت‌های فرهنگی، خصوصاً توسعه موزه کنونی، ایجاد و ساخت انواع مجموعه‌های فرهنگی و فعالیت‌های مرتبط با فرهنگ را داراست.

روستای کلپورگان در ۲۵ کیلومتری شهر سراوان قرار دارد و از موقعیت ویژه‌ای ترانزیتی برخوردار است. هر چند آرایه خدمات به گردشگران و مسافران به شکل سنتی صورت می‌پذیرد اما این هم به عنوان یکی از قابلیت‌های توسعه گردشگری منطقه گردشگری کلپورگان مطرح است.

یکی از قابلیت‌های گردشگری روستای کلپورگان، بهره‌مندی از فضاهای ویژه روستایی، نخلستان‌های زیبا، خانه‌های سنتی و غیره است که وجود چنین منابع و جاذبه‌های گردشگری در منطقه، می‌تواند زمینه توسعه گردشگری کشاورزی، روستایی و غیره را فراهم آورد.

سرتاسر استان سیستان و بلوچستان، پدیده‌های زیبا و منحصر به فرد زمین‌شناسی وجود دارد. روستای کلپورگان به واسطه دارا بودن خاک‌های رس مرغوب از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، که این قابلیت می‌تواند در قالب اشکال نوین گردشگری زمین‌شناسی مطرح شود

وجود امام‌زاده‌ای در روستای کلپورگان موجب شده است که این روستا بتواند به عنوان یک مقصد گردشگری مذهبی مورد توجه قرار گیرد

یکی از قابلیت‌های توسعه گردشگری روستای سراوان، ایجاد بازارچه‌های تجاری است این مزیت به دلیل نزدیکی این روستا به مرز، همچنین شهر سراوان است. ایجاد چنین مجموعه‌هایی می‌تواند کمک شایانی به درآمدزایی و رونق اقتصادی منطقه نماید.

وجود زیرساخت‌های نسبتاً مناسب درون منطقه (آب، برق، تلفن)؛

نزدیکی به شهر سراوان (بهره‌مندی شهر سراوان از امکانات حمل‌ونقل هوایی)؛

برخورداری منطقه از جاذبه‌های گردشگری (کارگاه سفال‌سازی کلپورگان)؛

برخورداری از امکانات حمل‌ونقل جاده‌ای با نواحی پیرامونی.

نقاط ضعف

پائین بودن میزان شناخت و آشنایی مردم بخش با برنامه‌ها و پروژه‌های گردشگری سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان
 ضعف مدیریت تقاضا
 عدم توسعه فعالیت‌های گردشگری در منطقه
 پایین بودن هزینه گردشگری در سبد مصرفی خانوار
 محدودیت‌های فصلی
 عدم توسعه محصولات گردشگری در منطقه
 همچنین مهمترین محدودیت‌های زیربنایی منطقه عبارتند از:
 کمبود واحدهای رفاهی بین‌راهی برای رسیدن به مقصد گردشگری
 عدم وجود اقامتگاه، واحد پذیرایی
 کمبود تسهیلات و خدمات در منطقه

فرصت‌ها

جوان بودن نیروی انسانی منطقه و امکان به‌کارگیری آنان در توسعه فعالیت‌های گردشگری
 توجه دولت به ویژه سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری به منطقه
 همسایگی با کشور پاکستان و ارائه خدمات و تسهیلات به گردشگران عبوری

تهدیدها

فقدان تبلیغات مناسب
 کمبود برنامه‌های تبلیغاتی از جمله برنامه‌های صداوسیما، روزنامه‌ها، بروشورها و سایر وسایل تبلیغاتی و عدم تشویق مردم به سفر و گردش از مشکلات و تنگناهای دیگری است که گردشگری منطقه به مانند بسیاری دیگر از نقاط استان و کشور با آن مواجه است.
 عدم اطلاع‌رسانی صحیح و کافی به مخاطبین و گردشگران.
 امروزه استفاده از بانک‌های اطلاعاتی و اطلاع‌رسانی سریع و به‌موقع از جمله نقاط قوت سازمان‌ها و بخش‌هایی است که در پی ارائه خدمات گوناگون به مردم هستند. امروزه بیشتر مناطق دارای جاذبه گردشگری با اطلاع‌رسانی کافی به مردم در پی جذب هر چه بیشتر آنها هستند. اما متأسفانه زمانی که از بانک و اطلاعات اساسی اولیه خبری نباشد قطعاً اطلاع‌رسانی به مشتریان و مخاطبین نیز محلی از اعراب نخواهد داشت، در منطقه گردشگری

کلپورگان اوضاع چنین است. پس می‌توان ناشناخته ماندن و عدم اطلاع رسانی درست و به موقع به مردم را از دیگر محدودیت‌های گردشگری منطقه دانست. ضعف اقتصادی مردم و عدم مشارکت جدی بخش خصوصی در برنامه‌های گردشگری. از آنجا که اقتصاد اکثریت ساکنین منطقه وابسته به زراعت و دام‌داری است لذا توان مالی بخش خصوصی به حدی نیست که در برنامه‌های عمرانی و توسعه‌ای حضور جدی داشته باشد. غیبت بخش خصوصی و سرمایه‌گذاری آنها در حوزه گردشگری منطقه از دیگر محدودیت‌هایی است که در برنامه‌ریزی‌های آتی لازم است مورد توجه جدی قرار گیرد. حضور مقاصد رقیبی چون زاهدان و چابهار در جذب گردشگران آسیب و تهدید مزارع و باغات ساکنان بخش توسط گردشگران کمبود افراد آموزش دیده در بخش گردشگری در سطح منطقه عدم توسعه ره‌آوردهای گردشگری به منظور جذب بازارهای بالقوه

جدول (۱۰) فرصت‌های توسعه گردشگری منطقه کلپورگان

جنبه عملیاتی (۱-۹)	تأثیرات			عرضه	تقاضا	فرصت‌ها (قابلیت توسعه)
	محیطی	اقتصادی	اجتماعی			
۵	کنترل شده	مثبت	مثبت	محدود (خدمات به مسافرین گذری)	به صورت محدود	گردشگری تجاری
۴	مثبت	مثبت	مثبت	دارد	به صورت محدود (وجود جاذبه پیرامونی)	گردشگری مذهبی
۲	مثبت	مثبت	مثبت	ندارد	ندارد	گردشگری ژئوتوریسم
۶	کنترل شده	مثبت	مثبت	ندارد	به صورت محدود	گردشگری روستایی
۸	مثبت	مثبت	مثبت	دارد	دارد	گردشگری ترانزیتی
۸	مثبت	مثبت	مثبت	دارد	دارد	فعالیت‌های گردشگری فرهنگی:

با مطالعات میدانی، و تجزیه و تحلیل وضع موجود، منطقه کلپورگان دارای بیشترین قابلیت در زمینه گردشگری فرهنگی (بر مبنای صنایع دستی) و گردشگری ترانزیتی (رفاهی-خدماتی) دارد.

حوزه نفوذ منطقه کلپورگان

تعیین حوزه نفوذ منطقه در دو سطح، سطح عملکردی و خدماتی مورد بررسی قرار گرفته است. حوزه نفوذ جذبی و عملکردی منطقه گردشگری (برد منطقه) را می‌توان محدوده‌ای دانست که شهروندان و گردشگران برای انجام فعالیت‌های گردشگری از نواحی مختلف به این منطقه مراجعه می‌کنند. برای تعیین این محدوده و دامنه برد منطقه گردشگری، ۱۰ شاخص مورد بررسی قرار می‌گیرد. برای این منظور با تعیین میزان اهمیت هر شاخص، امتیازات و ضرایبی تعیین شده است. مجموع ضریب اهمیت برای مجموع شاخص‌های ده‌گانه عدد ۱ است که با توجه به اهمیت هر شاخص، مقدار مشخصی برای آن تعیین شده است. همچنین میزان امتیاز هر شاخص بین عدد ۱ تا ۵ است که نحوه امتیازدهی به شرح جدول زیر می‌باشد:

جدول (۱۱) نحوه امتیازدهی شاخص‌ها

5	خیلی بالا
4	بالا
3	متوسط
2	پایین
1	بسیار پایین

امتیازدهی به هر یک از شاخص‌ها توسط گروه خبرگان و کارشناسان مطالعاتی طرح انجام پذیرفته است. پس از اخذ امتیازات گروه خبرگان و کارشناسان گروه مطالعاتی، میانگین امتیازات در جدول نهایی قرار گرفته که حاصل ضرب امتیاز و ضریب اهمیت هر شاخص، نشانگر نمره نهایی هر شاخص می‌باشد. نهایتاً با جمع این نمرات، امتیاز نهایی هر منطقه به‌دست آمده است.

لذا برای تعیین حوزه نفوذ عملکردی مناطق گردشگری چهار سطح مورد نظر قرار گرفته است:

۱. سطح بین‌المللی

۲. سطح ملی

۳. سطح استانی

۴. سطح محلی

قابل ذکر است که امتیاز نهایی هر منطقه، می‌تواند عددی بین 0 تا 5 باشد. پس از انجام مطالعات نتیجه نهایی برای تعیین سطح هر منطقه به شرح زیر می‌باشد:

۱. منطقه گردشگری بین‌المللی: منطقه‌ای است که حداقل 80 درصد از امتیاز نهایی شاخص‌ها را کسب کرده باشد (بین عدد 4 تا 5).

۲. منطقه گردشگری ملی: منطقه‌ای است که بین 60 تا 80 درصد از امتیاز نهایی شاخص‌ها را کسب کرده باشد (بین عدد 3 تا 4)

۳. منطقه گردشگری استانی: منطقه‌ای است که بین 40 تا 60 درصد امتیاز نهایی شاخص‌ها را کسب کرده باشد (بین عدد 2 تا 3)

۴. منطقه گردشگری محلی: منطقه‌ای است که بین 20 تا 40 درصد از امتیاز نهایی شاخص‌ها را کسب کرده باشد (بین عدد 1 تا 2)

بدیهی است، منطقه‌ای که کمتر از 20 درصد از امتیاز نهایی شاخصها را کسب نماید، فاقد ارزش دیدار، سرمایه‌گذاری و تبدیل به منطقه گردشگری می‌باشد.

با توجه به مقدمه فوق، فرایند تعیین حوزه نفوذ عملکردی منطقه گردشگری کلپورگان به شرح زیر می‌باشد:

جدول (۱۲) برآورد امتیاز نهایی و تعیین حوزه نفوذ عملکردی منطقه کلپورگان

شاخص	امتیاز	ضریب	نتیجه
میزان جذابیت و ارزش بصری	2	0.14	0.28
ویژه بودن محصول گردشگری و تفریح‌گامی قابل ارائه	۳	0.12	۰.۳۶
توان دسترسی	3	0.1	0.3
فضای قابل مداخله و توسعه‌ای در اختیار	2	0.11	0.22
میزان هم‌جواری با سایر جاذبه‌ها	3	0.1	0.3
موقعیت پهنه مورد بررسی با کانون‌های جمعیتی و خدمات رسان	1	0.075	0.075
میزان تقاضای فعلی	2	0.12	0.24
موقعیت سایت نسبت به کانون‌های گردشگر فرست	1	0.1	0.1
میزان اشتیاق مردم محلی و میزان رغبت آنها برای مشارکت در توسعه منطقه	2	0.06	0.12
میزان برخورداری سایت از امکانات و تجهیزات گردشگری	1	0.075	0.075

جمع امتیازات		۱	۲۰۷
--------------	--	---	-----

با توجه به امتیازات و ضرایب داده شده برای منطقه کلپورگان، امتیاز نهایی این منطقه ۲/۰۷ می باشد. با مطابقت این امتیاز با ملاک سطح بندی که در فوق بیان شد، امتیاز نهایی منطقه کلپورگان عددی بین ۲ تا ۳ می باشد. لذا این منطقه به لحاظ حوزه نفوذ جذبی و عملکردی در سطح مناطق نمونه گردشگری استانی قرار می گیرد.

در بخش دوم برای تعیین حوزه نفوذ خدماتی منطقه نمونه، حوزه نفوذ مستقیم آن مورد توجه قرار گرفته است. در تعیین حوزه نفوذ با توجه به موقعیت جغرافیایی، راه‌های ارتباطی و نحوه استفاده از خدمات، نظریه‌ها و مدل‌های متعدد و متفاوتی ارائه گردیده است. لیکن الگو و موردی که شاید در همه مدل‌های تعیین حوزه نفوذ کاربرد دارد، بحث خدمات‌رسانی و توان خدمات‌رسانی سکونتگاه‌ها است.

یکی از روش‌های متداول و مرسوم، بررسی‌ها و مطالعات میدانی می‌باشد. بر این اساس با استفاده از مشاهده و دریافت اطلاعات مرتبط با منطقه مورد نظر، محل مراجعه و محل دریافت انواع خدمات را مشخص نموده و به‌عنوان حوزه نفوذ مستقیم منطقه نمونه معرفی می‌گردد.

با توجه به مطالعات میدانی و اطلاعات گردآوری شده، شهر سراوان به‌عنوان مهمترین مرکز جمعیتی و خدماتی در محدوده منطقه نمونه کلپورگان شناخته شد و به‌عنوان حوزه نفوذ مستقیم این منطقه محسوب می‌شود.

نتیجه‌گیری

با توجه به نزدیکی منطقه کلپورگان به مرزهای شرقی کشور و همچنین شباهت‌های فرهنگی و زبانی در بین دو منطقه بلوچستان ایران و پاکستان، با برنامه‌ریزی صحیح و بهره‌برداری از توانمندی‌های منطقه و ایجاد زیر ساخت‌های مورد نیاز، منطقه کلپورگان می‌تواند به‌عنوان مقصد موثر برای نواحی هم‌جوار داخلی و خارجی باشد. همچنین با توجه به وجود جاذبه‌های و پتانسیل‌های طبیعی و تاریخی در منطقه از جمله کارگاه‌های سفال‌سازی که سابقه دیرینه در منطقه کلپورگان دارد، در صورت اعمال مدیریت و تهیه یک طرح جامع منطقه‌ای می‌توان بسترهای توسعه گردشگری در منطقه و به طبع آن توسعه منطقه‌ای کلپورگان را فراهم آورد.

منطقه گردشگری کوه‌های کلپورگان دارای قابلیت‌های فراوانی برای توسعه فعالیت‌های گردشگری است که با توجه به قابلیت‌های مکانی- فضایی، می‌تواند به عنوان موتور محرکه‌ای برای فعالیت‌های گردشگری در منطقه خصوصاً در مرزهای شرقی کشور باشد. از آن جایی که تجارب تأسیس چنین مناطق گردشگری در این ناحیه وجود ندارد، از این رو نیاز به حمایت‌های مالی و دولتی برخوردار باشد تا این منطقه بتواند به‌عنوان یک مقصد گردشگری ایفای نقش کند. همچنین با توجه به اینکه این مقصد گردشگری می‌تواند سهمی عظیمی در توسعه فعالیت‌های گردشگری ناحیه مرزهای شرقی کشور و نواحی پیرامونی داشته باشد، از این رو مقیاس عملکردی منطقه استانی برآورد می‌شود.

منابع و ماخذ

۱. ضرغام بروجنی، حمید، (۱۳۸۹). برنامه‌ریزی توسعه پایدار (رویکرد هم‌پیوند و پایدار)، تهران: انتشارات مهکامه.
۲. پوراحمد، احمد، (۱۳۷۸). دیدگاه‌های توسعه جهانگردی در نظام جمهوری اسلامی ایران، پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۳۷، تهران.
۳. جفری، هال. پ، (۱۳۸۱). برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، ترجمه جلال تبریزی، تهران: شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری.
۴. سال‌نامه آماری استان سیستان و بلوچستان، (۱۳۸۵)
۵. سیدحسینی، محمدرضا، (۱۳۸۳). گردشگری محور توسعه استان یزد، خلاصه مقالات همایش تحول در توسعه استان، موسسه مدیریت و مهندسی توسعه استان، یزد.
۶. کاظمی، مهدوی، (۱۳۸۷). تحلیل ادراک شهروندان زاهدانی در توسعه گردشگری چابهار، مجله جغرافیا و توسعه، سال ششم، شماره دوازدهم، دانشگاه سیستان و بلوچستان، سیستان و بلوچستان.
۷. کاظمی، مهدی، (۱۳۸۶). مدیریت گردشگری، چاپ دوم، انتشارات سمت، تهران.

۸. کلانتری، خلیل، (۱۳۸۱)، برنامه‌ریزی و توسعه منطقه‌ای، تئوری‌ها و تکنیک‌ها، تهران: انتشارات خوشبین.

Albalate, Daniel, and Bel, Germa (2009) *Tourism and Urban public transport: Holding demand pressure under supply constraints*, Tourism Management, ELSEVIR, 1.

Beeton, Sue, (2006) *Community development through tourism*, Landlinks press, 13.

Baidal, J, (2004) *Tourism planning in Spain*, Evolution and perspectives. Annals of tourism research. Vol, 33.No, 2.pp.313-333.

Boorstin, D. J. (1992) *the image: A guide to pseudo Events in America*, New York: Vintage Books.

Inskip, Edward. (1991), *Tourism planning an integrated and sustainable development approach*, New York, VNB Publishing, 225.

Mow forth, mandmunt, A.(2003), *Tourism and sustainable*, Routledge, 8.UNWTI (2006), *Tourism highlighy*, Madrid: UNWTO.